

Світлана Жарікова

кандидат психологічних наук, доцент кафедри туризму і готельного господарства,
Харківський національний університет міського господарства імені
О. М. Бекетова
<https://orcid.org/0000-0002-6814-6415>
svetlanazharikova22@gmail.com

Олена Угоднікова

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туризму
і готельного господарства,
Харківський національний університет міського господарства імені
О. М. Бекетова
<https://orcid.org/0000-0003-2218-0041>
ugodnikova16@gmail.com

Наталія Влащенко

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туризму
і готельного господарства,
Харківський національний університет міського господарства імені
О. М. Бекетова
<https://orcid.org/0000-0002-4163-7185>
wlagenko177@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ОРІЄНТАЦІЙ У ВАЖКИХ СИТУАЦІЯХ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПРОФЕСІОГЕНЕЗУ

Анотація: В статті викладено результати емпіричного дослідження факторів копінгу, що відбивають зміст типів орієнтацій у важких ситуаціях у менеджерів туристичного бізнесу на різних етапах професіогенезу. На ґрунті теоретичного аналізу наукових джерел констатовано, що професійна діяльність персоналу, зайнятого в індустрії туризму, характеризується стресами, які стають наслідком різноманітних проблемних ситуацій. Розглянуто наукові напрацювання сучасних науковців щодо проблеми подолання стресів менеджерами туризму. Зазначено, що дослідження копінг-поведінки фахівців сфери туризму активізувалися лише у період пандемії COVID-19, котра обумовила кризу у туристській галузі. Підкреслено актуальність розгортання досліджень копінг-стратегій менеджерів у психології туризму у більш широкому ракурсі. Загальна вибірка вміщувала 216 осіб. Першу групу склали 144 студента четвертого курсу, які навчаються за спеціальністю «Туризм». До другої групи увійшло 72 фахівця зі стажем професійної

діяльності у сфері туристичного бізнесу від 7 до 10 років. Для вирішення емпіричних завдань було застосовано опитувальник «Типи орієнтацій у важких ситуаціях», розроблений К. Битюцькою та О. Корнєєвим, спрямований на діагностику факторів копінгу, що окреслюють орієнтацію зусиль досліджуваних на зближення з проблемною ситуацією або на уникнення складних обставин. Для математико-статистичної обробки даних було використано t – критерій Стюдента для незалежних вибірок. У студентів встановлено вірогідно більші показники за шкалами «Прагнення до труднощів», «Орієнтація на перешкоди», «Орієнтація на уникнення складних ситуацій», «Орієнтація на зберігання ресурсів» та «Орієнтація на ігнорування труднощів», що відбиває суперечливе поєднання орієнтацій на зближення з проблемною ситуацією та на її уникнення. Виявлені особливості типів орієнтацій у важких ситуаціях у студентів – майбутніх менеджерів туристського бізнесу – визначають вірогідність труд-

нощів у формуванні їх професійної компетентності та здатності якісно виконувати професійні завдання. Спеціалісти із досвідом професійної діяльності демонструють вірогідно більші показники за шкалами «Орієнтація на трудомісткість», «Орієнтація на сигнали загрози» та «Орієнтація на можливості». Отримані емпіричні результати доводять доцільність вдосконалення психологічної під-

готовки фахівців туристичної сфери та підкреслюють актуальність створення програми психологічного супроводу та її впровадження у систему професійної освіти спеціалістів індустрії туризму.

Ключові слова: долаюча поведінка, копінг-стратегії, психологія туризму, стрес, фахівці індустрії туризму

Svitlana Zharikova

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Tourism and Hospitality Management, O. M. Beketov National University of Urban Economy
<https://orcid.org/0000-0002-6814-6415>
svetlanazharikova22@gmail.com

Olena Uhodnikova

Candidate of Economical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Tourism and Hospitality Management O. M. Beketov National University of Urban Economy
<https://orcid.org/0000-0003-2218-0041>
ugodnikova16@gmail.com

Nataliia Vlashchenko

Candidate of Economical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Tourism and Hospitality Management O. M. Beketov National University of Urban Economy
<https://orcid.org/0000-0002-4163-7185>
wlagenko177@gmail.com

FEATURES OF ORIENTATIONS IN DIFFICULT SITUATIONS OF TOURISM BUSINESS MANAGERS AT DIFFERENT STAGES OF PROFESSIONAL GENESIS

Summary: The article presents the results of an empirical study of coping factors that reflect the content of types of orientations in difficult situations in tourism business managers at different stages of professional genesis. Based on the theoretical analysis of scientific sources, it is stated that the professional activity of personnel employed in the tourism industry is characterized by stress resulting from various problem situations. The scientific achievements of modern scientists on the problem of coping of stress by tourism managers are considered. It is noted that research on the coping behavior of tourism professionals intensified only during the COVID-19 pandemic, which caused a crisis in the tourism industry. The urgency of deploying research of coping strategies of managers in the psychology of tourism in a broader perspective is emphasized. The total sample consisted of 216 persons. The first group consisted of 144 fourth-year students majoring in Tourism. The second group included 72 specialists with experience in the field of tourism from 7 to 10 years. To solve the empirical problems, the questionnaire "Types of orientations in difficult situations" by K. Bytjuc'ka and O. Kornjejev was used to diagnose coping factors that outline the orientation of the research efforts to approach the problem situation or avoid dif-

ficult circumstances. Student's t-test for independent samples was used for mathematical and statistical data processing. Significantly higher indicators for students are set on the scales «Striving for difficulties», «Obstacle orientation», «**Escape**», «**In-action**» and «**Insouciance**». These data reflect a contradictory combination of orientations on rapprochement with the problem situation and its avoidance. The identified features of the types of orientations in difficult situations in students - future managers of the tourism business determine the likelihood of difficulties in forming their professional competence and ability to perform professional tasks. Specialists with professional experience demonstrate significantly higher performance on the scales «**Thoroughness**», «**Threat alert**» and «Opportunity orientation». The obtained empirical results prove the expediency of improving the psychological training of tourism professionals and emphasize the relevance of creating a program of psychological support and its implementation in the system of professional education of tourism professionals.

Key words: coping behavior, coping strategy, psychology of tourism, stress, specialists of the tourism industry

1. Вступ

Постановка проблеми. Система підготовки кадрів для сфери туризму на сучасному етапі переживає період інтенсивних змін, зумовлених новими вимогами ринку туристських послуг,

необхідністю підготовки фахівців, які володіють технологіями, зорієнтованими на високий рівень запитів суспільства. Сьогодні є актуальними програми підготовки майбутніх менеджерів туризму, здатних до ефективної роботи в полікультурному середовищі на основі

міжкультурної взаємодії, що вимагає високого рівня компетентності у вирішенні проблемних ситуацій різного змісту. У сучасному туристичному бізнесі зростає потреба у фахівцях із високим рівнем професійної та психологічної підготовки, що забезпечує успішну взаємодію із суб'єктами туристського бізнесу. Реалізація освітніх програм у вишах, орієнтованих на підготовку менеджерів туризму, передбачає оволодіння не тільки технологіями міжкультурної взаємодії, формування у здобувачів вищої освіти вмінь та навичок продуктивно взаємодіяти з людьми різних національностей, традицій, релігій тощо, але й здатності конструктивно долати перешкоди, знаходити оптимальні шляхи розв'язання проблемних ситуацій, протистояти стресовим впливам, що забезпечує спроможність використання у професійній діяльності комплексу продуктивних копінг-стратегій. Необхідність подолання стресових ситуацій, котрі виникають у діяльності представників індустрії туризму, вимагає оснащення майбутніх менеджерів технологіями використання психологічних засобів подолання відповідних змісту важких, конфліктних та стресових ситуацій, притаманних цій сфері бізнесу. Сформовані стійкі й конструктивні копінг-стратегії визначають оптимальне функціонування адаптивних механізмів, підвищують ефективність діяльності та активність менеджерів туризму, сприяють індивідуально своєрідному вибудовуванню моделей регуляції поведінки у скрутних ситуаціях на ґрунті особистісних ресурсів. Водночас, слід зауважити, що, незважаючи на те, що представники різних галузей психологічної науки активно й плідно вивчають проблему долаючої поведінки та специфіки копінг-стратегій у різноманітних її ракурсах як у суто теоретичному контексті, так і у численних емпіричних дослідженнях, наукові напрацювання у сфері психології туризму, котрі стосуються означеної проблеми, не надають достатнього висвітлення її сутності, що, власне, й визначає актуальність подальших наукових розвідок у цьому напрямі. Як зазначають М. N. Kalyar зі співавторами, професійна діяльність персоналу, зайнятого в індустрії туризму, характеризується стресами, що стають наслідком різноманітних проблемних ситуацій. Стресові впливи обумовлюють зростан-

ня внутрішнього напруження працівників сфери туризму та зниження якості і продуктивності їх професійної діяльності. Стрес, зокрема, професійний, виступає значною перешкодою у досягненні високих стандартів, що характеризують вимоги сучасного туристичного бізнесу. Стресове середовище створює проблеми як для окремих працівників, так і для організацій туристичної сфери в цілому, що, за думкою цих науковців, вимагає від академічної спільноти та психологів-практиків активізації зусиль, спрямованих на вивчення феномену стресу та надання практичних рекомендацій з його профілактики у системі сучасної індустрії туризму (Kalyar et al., 2015, p. 6–7). Низка науковців вважають провідним чинником стійкості до стресу та його подолання фахівцями у сфері туризму такий психологічний феномен як психологічна життєстійкість. А. Amore, G. Prayag та С. M. Hall вважають, що туристична сфера є ідеальним об'єктом для використання концепції життєздатності, вкоріненої в різних галузях науки, оскільки саме життєздатність, як у теорії систем, так і у психологічному сенсі, забезпечує здатність виявляти стійкість до стресів, зберігати цілісність, відновлюватися та розвиватися у майбутньому після екстремальних подій (Amore et al., 2018, p. 236–237). Так, науковці доводять, що саме психологічна та організаційна життєздатність обумовлює спроможність представників сфери туризму зберігати та оновлювати бізнес-проекти після стихійних лих (Prayag et al., 2020), катастроф, кризових трансформацій (Jiang et al., 2019), зберігати стабільність туристичного бізнесу (Holladay, 2018) та забезпечувати його осучаснення (Cochrane, 2010).

Зважаючи на те, що у сучасній психології науковці визначають життєздатність як одну із форм ефективного копінгу, здатного послабити деструктивний вплив хронічного стресу у важких для особистості ситуаціях (Koval'chuk, 2019), науково невиправданим, на нашу думку, є те, що дослідження копінг-поведінки фахівців сфери туризму активізувалися лише у період пандемії COVID-19, котра обумовила кризу у туристичній галузі. А. K. Fotiadis зі співавторами підтверджують зростання кількості відповідних означених проблемі досліджень та відзна-

чають високу вираженість як конструктивних, так і неконструктивних копінгів у працівників сфери туризму (Fotiadis et al., 2021). J. Yin та Y. Ni емпірично довели домінування такої копінг-стратегії як «Уникнення» у спектрі інших копінгів на вибірці досліджуваних, залучених до роботи у туристичному бізнесі (Yin, Ni, 2021). F. Dayour із колегами, на ґрунті результатів проведеного ними дослідження, наголошують, що одним із найбільш значущих завдань кризового менеджменту у туристській галузі є корекційна робота з відновлення здатності персоналу індустрії туризму до використання продуктивних копінг-стратегій (Dayour et al., 2021). M. Kukanja, T. Planinc та M. Sikošek констатують, що урахування наявного досвіду боротьби із пандемією COVID-19 підкреслює необхідність вивчення здатності менеджерів туризму ефективно долати стресові ситуації та формування у персоналу туристської індустрії вміння використовувати адекватні змісту ситуації оптимальні стратегії копінгу (Kukanja et al., 2021). Сучасні науковці розуміють копінг як своєрідну форму поведінки, як особливий ракурс активності особистості, спрямованої на забезпечення її оптимального функціонування у важких та стресових ситуаціях, що виступає механізмом успішної життєдіяльності й життєтворчості суб'єкта, його адаптації до подолання труднощів, нейтралізації стресових впливів та їх наслідків (Zharikova, 2020, с. 32).

Мета статті полягає у презентації результатів емпіричного дослідження факторів копінгу, які відбивають зміст типів орієнтацій у важких ситуаціях у менеджерів туристичного бізнесу на різних етапах професіогенезу.

2. Результати дослідження

Загальна вибірка вміщувала 216 осіб. Першу групу склали 144 студента четвертого курсу, які навчаються за спеціальністю «Туризм». До другої групи увійшло 72 фахівця зі стажем професійної діяльності у сфері туристичного бізнесу від 7 до 10 років. Теоретичним підґрунтям формування означених груп виступила модель професіогенезу, запропонована Г. Прібом та Л. Бегезою, відпо-

відно до якої професіогенез розуміється як процес безперервної прогресивної трансформації особистості фахівця, набуття ним професійної компетентності на етапах від новачка до майстра, чинниками якої виступають соціальні та економічні умови професійної активності суб'єкта (Prib, Begeza, 2019, с. 104).

В емпіричному дослідженні було застосовано опитувальник «Типи орієнтацій у важких ситуаціях», розроблений К. Битюцькою та О. Корнеєвим (Bityutskaaya, Korneev, 2020), який спрямований на діагностику факторів копінгу, що окреслюють зорієнтованість зусиль досліджуваних у ситуаціях, котрі сприймаються ними як важкі та проблемні, а саме, орієнтації на зближення з проблемною ситуацією та на уникнення складних обставин, що відповідає новітнім тенденціям у теоретичному розумінні та емпіричному вивченні феномену подолання. У першому випадку суб'єкт виявляє орієнтацію на перешкоди, на сигнали загрози, на можливості, трудомісткість та подолання труднощів. У другому випадку характерними для суб'єкта є орієнтація на зберігання ресурсів, ігнорування труднощів та їх уникнення. Статистична обробка даних, отриманих у тестуванні, здійснювалася з використанням t – критерія Стьюдента для незалежних вибірок, що дозволило виявити низку відмінностей між досліджуваними групами.

Було встановлено, що студенти виявляють вірогідно більші, у порівнянні зі стажованими фахівцями, показники за наступними шкалами: «Прагнення до труднощів» (1.73 ± 0.02 та 1.65 ± 0.03 ; $t=2,22$; $p \leq 0,01$); «Орієнтація на перешкоди» (1.81 ± 0.08 та 1.56 ± 0.04 ; $t=2,80$; $p \leq 0,01$); «Орієнтація на уникнення складних ситуацій» (1.70 ± 0.07 та 1.42 ± 0.08 ; $t=2,63$; $p \leq 0,01$); «Орієнтація на зберігання ресурсів» (1.49 ± 0.03 та 1.33 ± 0.07 ; $t=2,10$; $p \leq 0,05$); «Орієнтація на ігнорування труднощів» (1.47 ± 0.06 та 1.33 ± 0.03 ; $t=2,09$; $p \leq 0,05$).

Виявлено, що спеціалісти з досвідом професійної діяльності вірогідно перевищують показники студентів за шкалами «Орієнтація на трудомісткість» (2.41 ± 0.08 та 2.11 ± 0.09 ; $t=2,49$; $p \leq 0,01$); «Орієнтація на сигнали загрози» (2.09 ± 0.02 та 1.98 ± 0.04 ; $t=2,46$; $p \leq 0,01$);

«Орієнтація на можливості» (2.41 ± 0.09 та 2.02 ± 0.11 ; $t=2,74$; $p \leq 0,01$).

Інтерпретація якісного змісту отриманих відмінностей дозволяє охарактеризувати особливості копінгів за різними типами орієнтацій у важких ситуаціях у досліджуваних групах.

Для студентів, що завершують навчання за спеціальністю «Туризм», більш притаманними виявилися наступні прояви особистісної зорієнтованості у подоланні важких, за їх думкою, ситуацій:

- енергійність, позитивні емоції в очікуванні успіху при розв'язанні складних завдань. Відсутність труднощів негативізує емоції, що стає стимулом для пошуку нових перешкод та створення труднощів, подолання яких задовольняє потребу у випробуванні власної здатності до нових досягнень та надає позитивної емоційної забарвленості переживанням у важких життєвих та професійних ситуаціях;
- активне фокусування уваги на виявленні як наявних, так і уявних, проблем, перешкод та труднощів, витрата сил та ресурсів для їх подолання, що поєднується із впевненістю у негативному впливі на хід подій з боку «важких», злісно налаштованих, за думкою студентів, осіб, що провокує у цих досліджуваних схильність до використання конфронтаційних копінгів;
- сприйняття труднощі як ситуації, яка призводить до втрати сил та часу, що породжує негативну емоційну забарвленість прогнозу стосовно подальшого розгортання подій та власної нездатності контролювати їх, що компенсується уявними перспективами розв'язання проблем, котрі перешкоджають плануванню реальних шляхів досягнення мети;
- налаштованість на мінімізацію власних зусиль, яка здатна забезпечити вирішення проблеми без надмірних труднощів та обумовлює відсутність сумнівів щодо доцільності відмови від зусиль, спрямованих на досягнення трудомісткої мети, що виступає чинником використання пасивних копінгів;
- спрямованість на ігнорування проблем та перешкод, які виникають у життєвих та професійних ситуаціях, актуалізація схильності до прокрастинації, яка забезпечує можливість

відкладання необхідних рішень чи нагальних питань на майбутнє шляхом відволікання та дистанціювання від проблеми й суб'єктивного зниження її значущості.

Фахівці зі стажем професійної діяльності у сфері туристичного бізнесу 7–10 років виявляють більш істотну вираженість таких особистісних орієнтацій у подоланні суб'єктивно важких для них ситуацій, як:

- стійка налаштованість на якісне виконання професійних завдань та використання конструктивних копінгів, при цьому рівень важкості досягнення мети корелює зі ступенем максимально можливих зусиль та витрат, що, водночас, не виключає зростання надситуативної активності, яка реалізується за рахунок зусиль, надмірних у порівнянні із вимогами ситуації та здійснюється за максимальних витрат зусиль;
- висока чутливість щодо необхідності реагування навіть на слабкі сигнали, які обумовлюють вірогідність настання проблемної ситуації, що пов'язано із суб'єктивною значущістю попередження загострення проблем чи перешкод у здійсненні діяльності;
- спрямованість на позитивні перспективи розгортання ситуації, на віднайдення можливостей, котрі здатні забезпечити досягнення значущої мети з оптимальними витратами зусиль; використанням соціального ресурсу за рахунок ефективної взаємодії із соціальним оточенням; використанням проактивного копінгу, пов'язаного, як зазначають М. Міао та Y. Gan, з аналізом вірогідності виникнення та змістом очікуваних ризиків, сприйняттям їх як своєрідного виклику та критерію власної спроможності долати невизначеність і досягати мети за її умов, що підвищує продуктивність мотивації подолання та знижує травматичність ймовірнісних стресових подій (Miao, Gan, 2020); компетентність у прогнозуванні трансформацій умов ситуації разом із впевненістю досліджуваних у коректності прогнозу, що, за думкою К. Битюцької, О. Баханової та О. Корнеєва, посилює спроможність змінювати алгоритм дій відповідно до змінюваних обставин, обираючи найбільш ефективні варіанти рішень,

оптимальні щодо змісту ситуації та мети діяльності (Bityutskaya et al., 2015).

Вважаємо за необхідне звернутися до думки М. Н. Anshel, згідно якої формування оптимальних вмінь подолання важких ситуацій повинно спиратися на обґрунтовану ситуативними умовами інтеграцію тенденцій наближення й уникнення що є чинником ефективного застосування цих тенденцій реалізації копінгу (Anshel, 2019).

3. Висновки і перспективи подальших досліджень

Таким чином, результати теоретичного аналізу наукових напрацювань стосовно змісту проблеми подолання важких та стресових ситуацій фахівцями туристичного бізнесу свідчать про необхідність розвитку стійкості до стресу та життєздатності як у менеджерів туризму в індивідуальному сенсі, так і в організації туристичної галузі в цілому. Водночас, дослідження стратегій подолання стресових ситуацій, що виступають одним із провідних компонентів стресостійкості, відновлення та подальшого розвитку системи (як у суб'єктному, так і в організаційному контексті) довгий час залишалися поза увагою науковців. Актуалізація дослідницького інтересу до означеної проблеми пов'язана з умовами пандемії COVID-19 та викликаною цим кризою у туристичній галузі, що, безумовно, є важливим напрямом роботи психологів та дозволяє висвітлити окремі аспекти копінг-поведінки спеціалістів у сфері туризму. Але отримані наукові факти не надають можливості сформулювати деталізовані уявлення щодо цілісного функціонування феномену подолання у менеджерів індустрії туризму, котра, навіть у стабільних умовах, обтяжена різноманітними стресами та необхідністю розв'язання широкого діапазону проблемних ситуацій.

Результати проведеного нами емпіричного дослідження факторів копінгу, які змістовно віддзеркалюють сутнісну специфіку типів орієнтацій у важких ситуаціях у стажованих менеджерів туристичного бізнесу та студентів, що завершують навчання за цією спеціальністю, дозволяють визначити якісні особливості досліджуваних характеристик у цих групах.

Фахівці із досвідом професійної діяльності характеризуються орієнтацією на зближення з проблемною ситуацією, котра конкретизується у фокусуванні на процесі її вирішення із прогнозуванням максимально якісних результатів, наполегливості та мобілізації зусиль, спрямованих на усунення перешкод; у налаштованості на попередженні виникнення проблемної ситуації без штучної впевненості у легкості її розв'язання; у схильності докладати зусиль до відстеження ступеня розвитку проблеми з метою мінімізації втрат, пов'язаних із відшкодуванням її наслідків; а також, у здатності конструювання позитивних шляхів розгортання ситуації із побудуванням плану та аналізу умов досягнення поставленої мети, що передбачає прогнозування оптимальних труднощів, відповідних змісту ситуації.

У студентів виявлено суперечливе поєднання орієнтацій на зближення з проблемною ситуацією та на її уникнення. З одного боку, представників цієї групи приваблюють труднощі, подолання яких обіцяє успіх та самовдосконалення, що викликає позитивні емоції й мотивує активність; активізує увагу до стану власних ресурсів, необхідних для вирішення проблеми, актуалізує відстеження перешкод, очікування небезпеки та опозиційного ставлення оточуючих, що орієнтує суб'єкта на концентрацію зусиль, направлених на пошук перешкод та боротьбу з ними. З іншого боку, студенти схильні до негативного прогнозу щодо результату розв'язання проблемної ситуації, який провокує зростання тривоги та спрямовує зусилля суб'єкта на її подолання та уникнення перешкод; до економії сил, дистанціювання від проблеми, спрощення її змісту або відмови від її вирішення чи неякісного виконання завдань; а також, до мінімізації емоційного реагування на труднощі, ігнорування або відкладання вирішення проблеми без побудування прогнозів щодо її розв'язання, переорієнтацію уваги та зусиль на інші завдання. Виявлені особливості типів орієнтацій у важких ситуаціях у студентів – майбутніх менеджерів туристичного бізнесу визначають вірогідність труднощів у формуванні їх професійної компетентності та здатності якісно виконувати професійні завдання. Отримані емпіричні результати доводять доцільність вдосконалення психологічної підготовки фахівців туристичної

сфери та підкреслюють актуальність створення програми психологічного супроводу та її впровадження у систему професійної освіти спеціалістів індустрії туризму.

Перспективним напрямом подальших досліджень ми вважаємо детальне вивчення не тільки інших складових копінг-поведінки менеджерів у сфері туризму, але й їх психологічної життєздатності, яка виступає значущим чинником стійкості до стресових впливів та здатності розвиватися в екстремальних умовах організацій туристичної індустрії в цілому.

Література:

1. Битюцкая Е. В., Баханова Е. А., Корнеев А. А. Моделирование процесса совладания с трудной жизненной ситуацией. Национальный психологический журнал. 2015, №2. С. 41–55.
2. Битюцкая Е. В., Корнеев А. А. Диагностика факторов копинга: апробация опросника «Типы ориентаций в трудных ситуациях». Психологический журнал. 2020. Т.41, №1. С. 97–111.
3. Жарікова С. Б. Психологічне благополуччя та проактивне подолання у студентів першокурсників. Теорія і практика сучасної психології. 2020. №1, Т.1. С.31 – 35.
4. Ковальчук А. Актуалізація поняття «життєздатність людини» як ключової категорії сучасної психології. Психологічний часопис. 2019. Т.5, №2. С. 68–84.
5. Приб Г.А., Бегеза Л.Є. Професіогенез особистості: соціально-психологічні аспекти. Проблеми сучасної психології. 2019. №. 2(16). С. 102–107.
6. Amore A., Prayag G., Hall C. M. Conceptualizing destination resilience from a multilevel perspective. *Tourism Review International*. 2018. Vol. 22, № 3–4. P. 235–250.
7. Anshel M. H. Cognitive and behavioral strategies to promote exercise performance. *APA handbook of sport and exercise psychology, volume 2: Exercise psychology, Vol. 2* / Eds. M. H. Anshel, S. J. Petruzzello, E. E. Labbé. American Psychological Association, 2019. P. 667–689.
8. Cochrane J. The sphere of tourism resilience. *Tourism Recreation Research*. 2010. Vol. 35, № 2. P. 173–185.
9. Dayour F., Adongo C. A., Amuquandoh F. E., Adam I. Managing the COVID-19 crisis: coping and post-recovery strategies for hospitality and tourism businesses in Ghana. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*. 2021. Vol. 4, № 4. P. 373–392.
10. Fotiadis A. K., Woodside A. G., del Chiappa G., Hugues S., Hansen H. O. Novel coronavirus and tourism: coping, recovery, and regeneration issues. *Tourism recreation research*. 2021. Vol. 46, № 2. P.144–147.
11. Holladay P. J. Destination resilience and sustainable tourism development. *Tourism Review International*. 2018. Vol. 22, № 3–4. P. 251–261.
12. Jiang Y., Ritchie B. W., Verreyne M. L. Building tourism organizational resilience to crises and disasters: A dynamic capabilities view. *International Journal of Tourism Research*. 2019. Vol.21, №6. P. 882–900.
13. Kalyar M. N., Shafique I., Ahmad B. Job stress and performance nexus in tourism industry: A moderation analysis. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*. 2019. Vol. 67, №. 1. P. 6–21.
14. Kukanja M., Planinc T., Sikošek M. Crisis management practices in tourism SMEs during the COVID-19 pandemic. *Organizacija*. 2020. Vol. 53, № 4. P. 346–361.
15. Miao M., Gan Y. The promotional role of meaning in life in future-oriented coping: Positive affect as a mediator. *International Journal of Psychology*. 2020. Vol.55, №1. P. 52–59.
16. Prayag G., Spector S., Orchiston C., Chowdhury M. Psychological resilience, organizational resilience and life satisfaction in tourism firms: Insights from the Canterbury earthquakes. *Current Issues in Tourism*. 2020. Vol. 23, №10. P. 1216–1233.
17. Yin J., Ni Y. COVID-19 event strength, psychological safety, and avoidance coping behaviors for employees in the tourism industry. *Journal of Hospitality and Tourism Management*. 2021. Vol.47. P. 431–442.

References:

1. Amore, A., Prayag, G., & Hall, C. M. (2018). Conceptualizing destination resilience from a multilevel perspective. *Tourism Review International*, 22 (3-4), 235–250. <https://doi.org/10.3727/154427218X15369305779010>
2. Anshel, M. H. (2019). Cognitive and behavioral strategies to promote exercise performance. In M. H. Anshel, S. J. Petruzzello, & E. E. Labbé (Eds.), *APA handbook of sport and exercise psychology, Vol. 2. Exercise psychology* (pp. 667–689). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000124-034>
3. Bityutskaya, E. V., & Korneev, A. A. (2020). Diagnostika faktorov kopinga: aprobatsiya oprosnika "Tipy orientatsii v trudnykh situatsiyakh"[Diagnostics of coping factors: approbation of the questionnaire «Types

- of orientation in difficult situations». *Psikhologicheskii zhurnal (Psychological journal)*, 41 (1), 97–111. DOI: 10.31857/S020595920007902-8 [in Russian].
4. Bityutskaya, E. V., Bakhanova, E. A., & Korneev, A. A. (2015). Modelirovanie protsessa sovladaniya s trudnoi zhiznennoi situatsiei [Modeling the process of coping with a difficult life situation]. *Natsional'nyi psikhologicheskii zhurnal (National Psychological Journal)*, 2, 41–55. DOI:10.11621/npj.2015.0205 [in Russian].
 5. Cochrane, J. (2010). The sphere of tourism resilience. *Tourism Recreation Research*, 35 (2), 173–185. DOI:10.1080/02508281.2010.11081632
 6. Dayour, F., Adongo, C. A., Amuquandoh, F. E., & Adam, I. (2021). Managing the COVID-19 crisis: coping and post-recovery strategies for hospitality and tourism businesses in Ghana. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 4 (4), 373–392. DOI:10.1108/JHTI-08-2020-0150
 7. Fotiadis, A. K., Woodside, A. G., del Chiappa, G., Hugues, S., & Hansen, H. O. (2021). Novel coronavirus and tourism: coping, recovery, and regeneration issues. *Tourism recreation research*, 46(2), 144–147. <https://doi.org/10.1080/02508281.2021.1919422>
 8. Holladay, P. J. (2018). Destination resilience and sustainable tourism development. *Tourism Review International*, 22 (3–4), 251–261. DOI:10.3727/154427218X15369305779029
 9. Jiang, Y., Ritchie, B.W., & Verreynne, M.L. (2019). Building tourism organizational resilience to crises and disasters: A dynamic capabilities view. *International Journal of Tourism Research*, 21(6), 882–900. <https://doi.org/10.1002/jtr.2312>
 10. Kalyar, M. N., Shafique, I., & Ahmad, B. (2019). Job stress and performance nexus in tourism industry: A moderation analysis. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 67(1), 6–21. Retrieved from <https://hrcak.srce.hr/218372>
 11. Koval'chuk, A. (2019). Aktualizacija ponjattja «zhyttjezdattnist' ljudyny» jau kljuchovoi' kategorii' suchasnoi' psihologii' [Actualization of the concept of “human viability” in a key category of modern psychology]. *Psyhologichnyj chasopys (Psychological Journal)*, 5 (2), 68–84. <https://doi.org/10.31108/1.2019.2.22.5> [in Ukrainian].
 12. Kukanja, M., Planinc, T., & Sikošek, M. (2020). Crisis management practices in tourism SMEs during the COVID-19 pandemic. *Organizacija*, 53(4), 346–361. <https://doi.org/10.2478/orga-2020-002>
 13. Miao, M., & Gan, Y. (2020). The promotional role of meaning in life in future-oriented coping: Positive affect as a mediator. *International Journal of Psychology*, 55(1), 52–59. <https://doi.org/10.1002/ijop.12543>
 14. Prayag, G., Spector, S., Orchiston, C., & Chowdhury, M. (2020). Psychological resilience, organizational resilience and life satisfaction in tourism firms: Insights from the Canterbury earthquakes. *Current Issues in Tourism*, 23 (10), 1216–1233. <https://doi.org/10.1080/13683500.2019.1607832>
 15. Prib, G. A. & Begeza L. Je. (2019). Profesiogenez osoby-stosti: social'no-psyhologichni aspekty [Professiogenesis of personality: socio-psychological aspects]. *Problemy suchasnoi' psihologii' (Problems of modern psychology)*, 2, 102–107. <https://doi.org/10.26661/2310-4368-2019-2-16-16> [in Ukrainian].
 16. Yin, J., & Ni, Y. (2021). COVID-19 event strength, psychological safety, and avoidance coping behaviors for employees in the tourism industry. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 47, 431–442. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2021.04.017>
 17. Zharikova S.B. (2020). Psyhologichne blagopoluchchja ta proaktyvne podolannja u studentiv pershokursnykiv [Psychological well-being and proactive coping of first-year students]. *Teorija i praktyka suchasnoi' psihologii' (Theory and practice of modern psychology)*, 1 (1), 31–35. DOI: <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2020.1-1.6> [in Ukrainian].